

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Vállaljuk?

A címben feltett kérdés nem véletlenül fogalmazódott többes szám első személyben. A gazdasági célok és realitások, s azok egyénre háruló követelményei és következményei ugyanis mindannyiunkat válaszadásra kényszerítenek, mert mindannyiunkról van szó, s már nem egyszerűen mint gazdasági kérdéstről, hanem mint politikairól is.

A válaszadás nem egyszerű, mert bár aligha van józan ember, aki ne mondana igent olyan társadalmi programokra, amelyekben saját törekvéseinek, vágyainak kielégítési lehetőségeit is látja, a megvalósítás mai konkrét formái a korábban természetes válaszok újrafogalmazására készítetnek bennünket. Ez természetes. S ezért nem véletlen, hogy a fejlődésről, növekedésről, stabilitásról, foglalkoztatottságról, megújulási készségről, az emberi tényezőről, az értelmiség szerepéről, a vállalkozásról, s sok minden másról ma társadalmi szinterű polémia folyik.

Ezúttal a vállalkozásról lesz szó. Kevés téma váltott ki ugyanis a közvéleményben akkora érdeklődést mostanában, mint a kisvállalkozás. És kevés szült annyi kételkedést, téves meg- és elítélést, aggodalmat. A vélemények minősítéséhez már az osztályozási szempontok is kialakultak. Mindenekelőtt vannak, akik értik. A másik csoportba azok sorolhatók, akik szerint végre felfedeztük a minden gondunk megoldására alkalmas varázsszert. A következő csoportba azok tartoznak, akik szerint „megtettük a döntő lépést pozíciónk feladására”. Nem kevés — ezen osztályozás szerint — azok száma, akik a hosszú idő alatt kialakult-kialakított értékrendünket féltik, tartanak a kispolgári életvitel felerősödésétől, a munkával nem arányos jövedelmek nagyarányú növekedésétől, s még a kizsákmányolástól is. Azok száma sem kevés, akik azért fogadják fenntartással, mert vagy nem tudnak, vagy nem akarnak részt venni benne, s mint számukra közömböst, vagy ellen-szenvest elvetik.

A vélemények skáláját nézve, felmerül a kérdés, mit kellene pontosabban tudni? A lényegét mindenképpen. Lapos közhelynek tűnik, mégis le kell írni: a kisvállalkozás nem cél, hanem eszköz, s a sok közül is csak az egyik.

Közismertek azok a külső és belső feltételek, amelyek bonyolultabbá tették gazdasági fejlődésünket, kikényszerítették, hogy a gazdaságot új fejlődési pályára állítsuk. Ez szükségszerűen azt jelenti, hogy már nem elég ugyanúgy tenni a dolgunkat, mint régen, csak egy kicsit jobban, hanem másként is kell tenni. Ez a „másként” a termelés emberi tényezőinek oldaláról az alkotást, a vállalkozást, mint minden területen kötelező magatartási formát jelenti. Sürgetővé teszi ennek a magatartásnak az általánosítását az a körülmény, hogy a gazdasági fejlődés csaknem minden tényezőjének szükében vagyunk. Egyedüli mobilizálható tartalékunk az emberek felkészültsége, szorgalma, ügyessége, az a képessége, hogy többek tudnak lenni tegnapi önmaguknál, ha arra ösztönzést kapnak, ha abban érdekeltté tették őket.

Ilyen ösztönzés és érdekelttség fejeződik ki abban, hogy szabad(abb) utat kaptak az új vállalkozási formák. Az ösztönzés ilyen iránya nem egyszerűen azt jelenti, hogy rendeletek jelentek meg, hanem elsősorban azt, hogy a gazdaságpolitikában nem megtűrt, hanem kívánatos elem lett: egyértelművé teszi helyét gazdaságunk egész rendszerében. A tekintélyre azonban nem elég hivatkozni, ha a „közzel” el akarjuk fogadtatni. Azt is szükséges alaposabban megvilágítani, hogy kinek az érdeke az új vállalkozási formák elterjedése. Sok félreértés forrása ugyanis, hogy látszólag az egyéni érdek gáttalan érvényesülése kap majd teret. Az egyéni érdek érvényesítése valóban lehetséges, de csak addig a mértékig, ameddig az a közösség érdekeinek érvényesülését is szolgálja. Ez pedig nem egyéb, mint a szükségletek teljesebb kö-

rú kielégítése. Mert aligha kell bárkinek is bizonygatni, hogy kielégítetlen szükségletek vannak. Régiek is, újak is. Egyrészt azért, mert korábban sem voltak kielégítve, másrészt azért, mert kikerültek a nagy szervezetek által gazdaságosan kielégíthető szükségletek sorából, miközben tömegesen keletkeztek újak is. A példatár szinte kimeríthetetlen.

Önmagában azonban még nem elég a szükségletek kielégítési formáját azzal igazolni, hogy az mindenkinek érdeke. Garancia is kell, hogy egyik sem érvényesül a másik rovására. Ha ugyanis a köz érdeke kerül túlsúlyba, akkor a vállalkozás meg sem születik, vagy elhal. Ha pedig a vállalkozó érdekei kizárólagosak, akkor a köz kénytelen ráfizetni (értéken felül megfizetni). Ezideig az utóbbi volt a jellemző. Az áruk, szolgáltatások iránti kereslet meghaladta a kínálatot, nem jött létre a vevők piaca. Kialakult viszont a monopolhelyzet (a maga irreálisan magas áraival) és az illegális tevékenység (az ugyancsak magas és adóztatlan jövedelmekkel).

Az új vállalkozási formák kiterjesztése és funkcionálása egyúttal verseny is. Ez a verseny azonban nem elsősorban a nagyüzemekkel folyik (még a gondolat is képtelenség), hanem a vevőért, a megrendelőért. Annak a helyzetnek a létrehozása kívánatos, amelyben egyebek mellett a köz olyan értékítélete dönti el, hogy egy adott vállalkozás (bármiről legyen is szó) szükséges-e, vagy sem, amely értékítéletben többek közt benne van a tisztességes hasznát is tartalmazó elfogadható ár éppúgy, mint a pontosság, megbízhatóság, kulturáltság is. Ahhoz azonban, hogy ez az értékítélet valóban hasson, a verseny tényezője legyen, az eddigieknél lényegesen több kisvállalkozás kell. (Mindeddig jóval kevesebb jött létre, mint amennyi szükséges lenne, s mint amennyire féltünk tőle.)

Pedig lenne miből kisvállalkozásba fogni. A társadalmi összmunkefordítás egyhatoda (óriási szám) a szocialista szektoron kívül realizálódik, azt kiegészítve végzi a szükségletek kielégítését. Ebbe az intézményesített, engedéllyel végzett tevékenység éppúgy beletartozik, mint az illegálisan — nem ritkán törvényellenesen — végzett munka is. A társadalomban meglévő energiák, alkotóerők tehát munkálnak, értéket hoznak létre — ha tudomást veszünk róla, ha nem. A mostani törekvések nem elhanyagolható célja, hogy ezekből minél többet legalizáljanak, hogy ezáltal szervezettebbé, szabályozottabbá és társadalmilag ellenőrizhetőbbé váljanak. Nem elvtelenül persze — amint azt már hangsúlyoztuk — hanem a társadalmi előnyök és hátrányok gondos mérlegelése alapján. A döntés, majd az azt követő rendeletek ezek figyelembevételével születnek meg. A közvélemény ez ideig inkább a hátrányokkal foglalkozott. Úgy tűnik, a potenciális vállalkozók jelentős része is. Ez utóbbiak azért, mert nem kicsi a kockázat sem. Döntésük szükségszerűen a kockázat vállalását is jelenti.

A járatlan út vállalása mindig kockázatos, a végén éppúgy várható a siker, mint a bukás. A jelenlegi — szigorúbb külső és belső feltételek által determinált — helyzet sok tekintetben kényszerít a járatlan út vállalására. Ha tényleges döntési alternatívának tekintjük azt, hogy vállaljuk-e vagy sem a járatlant, végeredményét tekintve a nemzetközi mércétől, a saját igényeinktől való lemaradás és a fejlődés között választunk. Aligha kell bizonyítani, hogy az utóbbit kell választanunk, mint ahogy az utóbbi évek vitáiban ez eldőlt. A döntés azonban önmagában nem elég, szükséges hozzá a termelés tényezőinek (benne az emberi tényezőknek) mozgatása, átrendezése is. Kozma Ferenc mondja szellemesen: a mozdulatlanság megvalósul döntés nélkül is.

A bevezetőben szó volt az emberek osztályozásáról vélemények alapján. A sokféle szempont között azonban — úgy vélem — hiba lenne figyelmen kívül hagyni a legfontosabbat. A lényegét illetően ugyanis a vélemények két pólus körül polarizálódnak,

aszerint, hogy a kisvállalkozás fogalmában melyik elemet tartják hangsúlyosnak. Okos érveléssel, meggyőző szóval elérhető, hogy mindenki megértse szükségességét, részleges fenntartással, vagy fenntartás nélkül. Jó példáért egyébként se kell messzire mennünk. A magyar mezőgazdaság mai eredményei a kételkedők számára is kézzelfogható bizonyítékul szolgálnak. Ezért érdemes emlékeztetni arra, hogy évekkal ezelőtt ez ügyben is hasonlóan szenvedélyes vitáknak voltunk tanúi-részesei. Am arra is gondolnunk kell: a háztáji és kisegítő gazdaságok nem a nagyüzemek nélkül, azok ellenére értek el nagy eredményeket, hanem segítségükkel, velük elválaszthatatlanul összefonódva, azokat kiegészítve.

Ha mélyebben végiggondoljuk azt a kihívást, amellyel szembe kell néznünk, nyilvánvalóvá válik, hogy az oly sokat emlegetett fogalomban a hangsúly a vállalkozáson van. A kisvállalkozás része ennek, de nem azonos vele. A gazdasági stílusváltás vállalkozást követel mindazoktól, akik rendelkeznek a termelési tényezők kisebb-nagyobb része felett, abban a helyzetben vannak, hogy cselekedni tudnak. Megtanultuk a szabályt: az döntsön, aki cselekedni tud. Meg kell tanulnunk ezt másként is értelmezni: aki cselekedni tud, annak döntenie kell. A döntés szabadságát (amely tartalmazza a nem-döntés szabadságát is) felváltja a döntési kényszer.

Ez nem egyszerű helyzetet eredményez. Ha ugyanis olyan a környezet, hogy téves döntés esetén azonnal fejetek követel, akkor érdemi döntés nem születethetik. Ugyanis annak kockázatát választják inkább a döntési helyzetben levők, hogy nem vállalnak kockázatot. A kár ugyanis így sokkal nehezebben bizonyítha-

tó. Ha össze lehetne vetni, mi okozza a nagyobb veszteséget: a helyes döntések mellett szükségszerűen megszülető hibások, avagy a döntések sorozatos elmaradása, egyértelműen bebizonyosodna, hogy az utóbbi. A hibás döntések okozta kár eltöri a nem-döntés miatt elmaradt haszon mellett. Bizonyító erejű néhány csődbejutott vállalat, termelőszövetkezet történetének visszapergetése, az elmaradt üzletek tanulsága. Ugyanígy lehetne sorolni szép számmal a sikeres vállalkozásokat is, amelyek az elmúlt évek nagy viharai közepette is „állva” maradtak. Sikerükben nagy szerepe van annak, hogy döntöttek akkor, amikor döntenie kellett, kockázatot és felelősséget is vállalva.

A döntés nehézsége ma abban van, hogy nem mindig áll rendelkezésre a jó döntés minden összetevője. A kockázatot a bizonytalan elem hordozza, s ma egyre kevésbé áll elő a teljes bizonyosság állapota. Ezért nevezhető vállalkozásnak minden törekvés, cselekvés, amely arra irányul, hogy ennek ellenére a lehető legtöbbet produkálja.

A gazdaság intenzív fejlődési pályára állítása — vállalkozás, amelyben mindenki találhat feladatot, s a maga helyén lehetősége van, hogy képességei maximumát nyújtsa. Vállalkozik az egyén, amikor túlhaladja a rutint, a megszokottat. A vállalat is, amikor gazdaságtalanná vált terméke helyett új, piacképes termék gyártására áll át, mozgásba hozva a termelési tényezők teljes rendszerét. A gondolkodó, alkotó, kezdeményező ember ebben mindennél fontosabb szerepet tölt be.

Sólyom István

Felbontott frigy

— Az év elején úgy jöttek be az emberek dolgozni, mintha mindenki keresné a pluszfeladatokat, amiket megoldhat. Máig sem csökkent a kedv, öröm velük a munka...

A művezető láthatóan őszinte, csupán parányi jelei vehetők észre arcán a „nyilatkozó póznak”. A gyárban egyébként is sűrűn találkozhat az újságíró korosabb brigádtagokkal, akik ugyancsak őszintén ismételtetik a lelkesedést bizonygató mondatokat. Művezetőm azonban nem abból az évfjártatból való: fiatalabb. Így hát csodálkozással elegy a kérdés:

— Mitől ilyen lelkesültek?

A fiatalember mintegy rákészenlten adja meg a számára magától értetődő választ:

— Hát attól, hogy önálló lett megint a gyár. . . Mindenki meg akarja mutatni, hogy igenis megállunk a saját lábunkon!

★

Másfél évtizeden át funkcionált nagyvállalat vált széjjel, s lett így újra önálló a megyeszékhely egyik patinás üzeme. Megelégedéssel vették vissza a saját nevet, s a gazdajogokat, amelyeket annak idején a döntő körökben elterjedt központosító elképzelések miatt veszítettek el. „Mi a Művekből váltunk ki, állítom, hogy az egész kollektíva nagy öröme” — nyilatkozta az igazgató a központi pártlapnak, két hónappal azután, hogy a saját lábukra álltak. — „Ezt a nagyvállalatot ugyanis, a nevének kívül, semmi sem tartotta össze.”

— Még a neve sem egészen! — egészíti ki a főnökével utólag opponáló fiatal főosztályvezető, aki nem rest szakmai részle-

tekbe bonyolódni, hogy a hajdani gazdasági szervezet életképtelenségét utólag is igazolja.

— A név legfontosabb eleme a „zománc” szó. Éppen ebből látszik, hogy az összevonás a hatvanas években elhibázott lépés volt. Ugyanis egészen másfajta zománc kell az edényekhez, más az öntöttvas kádakhoz, más a vegyipari gépekhez, és más ahhoz, amit mi gyártunk: a tűzhelyekhez. Négy ilyen gyárat egy vállalattá szervezni — baklövés. Mi persze sokat szidtuk a központi vezetőket, de utólag el kell mondanom a védelmükben, hogy megoldhatatlan feladatot kaptak. Egy fenékkal négy olyan lovat kellett volna megülni nekik, amelyenekhez közös gyeplőt találni lehetetlen.

★

„A viszonylag homogén érdek mögött a vállalati egységek és a különféle dolgozó csoportok érdekeinek sajátos belső tagoltsága húzódik meg — fejtegeti a tervhivatal elnöke a párt elméleti és politikai folyóiratában. — Különösen nagy lehet az érdekeltség a területileg is szerteágazó nagyvállalatok különféle gyárai és telephelyei között a fejlesztési források és a személyi jövedelemnek a növelésére irányuló lehetőségek elosztásában, vagy a termelési feladatok meghatározásában.”

— A központban működött egy kutató-részleg, ami segíthetett volna nekünk. De nem nagyon segített, magunkra voltunk utalva a műszaki fejlesztésben. Ennek megvolt az előnye, mert a különváláskor mi zökkenő nélkül ugyanott folytattuk a munkát, ahol az előző év végén abbahagytuk. Csak azt nem értettük és máig sem értjük, hogy az ő fizetésük milyen alapon volt magasabb, mint a miénk. Mert a központban

egy ugyanolyan osztályvezető, mint én, legalább húsz százalékkal többet keresett — a mellékeseit nem is számítva.

A fiatal mérnök még az egyetem padjait koptatta, amikor viaskodás folyt a központ és a gyár közt — megyei és fővárosi felsőbb testületek bevonásával — a technikai fejlesztésre szánható forintokért. A tárgyilagos hangú írásbeli dokumentumok mellett szenvedélyes szóbeli megnyilatkozásokkal is ösztökélték a helyi illetékeseket: „hassanak oda”, hogy az üzem műszaki nívója emelkedhessen valamelyest, az egyes vélekedések szerint „középkori színvonal” fölé.

— Levélbe kell foglalni, hogy eddig években keresztül hogyan tartottak titeket hátrányban, mindennek következtében mi a jelenlegi helyzet és a végére írjátok oda, hogy a megoldásra vonatkozóan mik a javaslataitok.

A megyei politikus katonásan kiadott „ukáza” és seregnyi egyéb, ilyen és olyan úton tett lépés nem maradt eredmény nélkül. A „Művek” utolsó két évében beruházások sorozata indult meg a gyár különböző részein. Ez százhusz, az nyolcvan, amaz ki tudja, hány ember munkáját „váltja ki” — állították a programok. Nem kis megnyugtatósára azoknak, akik hozzávetőleg ismerték az üzemből való elvándorlás arányait.

★

1980 novemberében értesültek róla a gyári illetékesek, hogy a következő évben már önállóan gazdálkodhatnak. Alig másfél hónapjuk maradt arra, hogy összeszedjék magukat. Ütött-kopott gyárat néhány daliásnak mondható épülettel, a megújulás folyamatát épp elkezdő gépparkot, s egy megfogyatkozott dolgozói gárdát örököltek

a hajdani frigyből. Ráadásul egy feladatot. Az önálló gazdálkodás első évében ke-
rek ötvenmillió forint nyereséget kell el-
érni, hogy az egység mérlege nullszaldóra
álljon, s az új — visszaszerzett — név ne
kerüljön rá a veszteséggel gazdálkodó vál-
latok lajstromára.

Ezt az eredményt produkálni rendkívül
fontosnak — bizonyos stádiumokban, bi-
zonyos szemszögekben nézve létfontosságú-
nak — látszott, lévén hogy „magas hely-
ről” esetleg visszakerült vezényelnek:

— ...nem eléggé körültekintő döntés
volt.

Rangos állami hivatalnok jelentette ki ez
utóbbit — két másik példát is felsorolván
— a „Művek” szétválasztásával kapcsolat-
ban. Vélekedése 1981 tavaszán nyomtatás-
ban is megjelent, s ez némileg fölélné-
kítette az aggodalmakat, s néhány, hivata-
losan meg nem erősített pletyka is lábra
kapott a gyár falai közt a volt központban
maradt ilyen-olyan helyettesekről, főosz-
tályvezetőkről, osztályvezetőkről, akik be-
osztottak, főosztályok, osztályok nélkül bo-
torkálnak...

Egynéhány fölösleges „írásztal” hajda-
ni létét nem túl nagy merészség föltételez-
ni. „Ami az exportunkat illeti, a vesztesé-

gek zöme ebből származott — nyilatkozta
az igazgató a központi pártlapnak. — Nem
mintha az áruink nem lennének korszerű-
ek, de annyi áttételen keresztül kerültek ve-
vőinkhez, hogy annak költségeit nem vi-
selhették el az árak”.

— Volt egy belföldi értékesítési osztály
a központban, s az tartotta a kapcsolatot
más vállalatokkal. Mi elvileg csak ezen az
osztályon keresztül érintkezhetünk más
egységekkel. De ha ők megkötöttek vala-
milyen szerződést, sokszor csak jóval ké-
sőbb értesítettek minket róla: vagy az utol-
só pillanatban, vagy már későn. Az is elő-
fordult, hogy mi megkaptuk az utasítást a
kiszállításra, de a kereskedelmi vállalat
telephelye, ahová mi vitettük az árut, nem
tudott róla, hogy az ő központja miben ál-
lapodott meg a miénkkel. Ezért teremtet-
tünk a telephelyekkel közvetlen kapcsola-
tot. Ez bevált. Olyan garnitúrákat is elad-
tunk, tízes, húszas tételben, ami hónapok-
ig a nyakunkon maradt volna. Többször
előfordult, hogy már megszerveztük a szál-
lítmány fogadását, de a központunk tudomást
szerzett róla, közbeavatkozott és nem
lett a dologból semmi.

Ez az a pont, ahol már erős túlzásnak
érezem a viszonylag fiatal kereskedelmi
szakember „élménybeszámolóját”.

— Csak nem azt akarja mondani, hogy
különböző központok működnek, amelyek
„alatt” az élet nyugodtan zajlik a maga
törvényei szerint, tőlük teljesen függetle-
nül?

— Erről szó sincs! Sok fontos munkát
végzett a központunk. Ezt főleg azóta érez-
zük, mióta a feladatok teljes egészében
ránk szakadtak. Ma már mi kötjük a szer-
ződéseket. Ez több munkát ad nekünk,
igaz több lehetőséget is az igazi kereske-
delmi tevékenységre. Mert amit egy évvel
előtt csináltunk, az nem volt kereskedel-
mi tevékenység. Most már konyítunk hoz-
zá. Ennek köszönhető, hogy minden eddi-
ginél nagyobb mennyiség eladására köthet-
tünk szerződést. És több árut adtunk el,
mint amennyire előzetesen szerződöttünk.

★

Amikor a város — hivatalosan — város
lett (1922), már csaknem három évtize-
des múltra tekinthetett vissza az a kis-
üzem, ami a gyár elődjének számít. Huzam-
osabb ideig apró-cseprő fémárukat ké-
szített, s árasztotta el velük az ország kö-
zeli-távoli vidékeit. Első exportszállítma-
nyát is „fémtojécsikkékből” állította ösz-
sze; ez a Balkánra jutott el — még a hú-
szas évek végén. Országos rangját azon-
ban jórészt azoknak a portékáknak kö-
szönheti a gyár, amelyek emberöltőnyi ide-
je állnak még ma is itt-ott. szobákban, ter-
mekben — a város nevét festve, vagy önt-
ve „homlokukon” viselve — és betöltik
gyakorlati szerepüket, egyszersmind a he-
lyiség díszül is szolgálnak.

Maga a gyár — a település mai méreteit
tekintve — a városközpont közel terül
el. Egyik oldalról a vasúti sín, másik ol-
dalról a helység régebbi főútja szegi telké-
nek határát. A bejárathoz közvetlen közel
áll mind a munkaügyi iroda, mind a veze-
tői titkárság. Némely vélekedések szerint
ez nem véletlen: sem a kisebb, sem a na-
gyobb rangú alkalmi betérőknek ne kell-
jen körbejárniuk a (talán nem mindig szív-
derítő küllemű) üzemépületeket.

Olajos földmassza képez vékony réteget
az utak tetején. Oldalt szén, hamu, másutt
törött vagy ép öntvények kupaca emelke-
dik. Kiismerhetetlen rendben állnak az
épületek: régi, szürke csarnok, ugyancsak
rég, emeletes irodaépület, emitt földszin-
tes műhely, amott hosszúkás felvonulási
épület nyúlik: a ki-bejárók öltözetén lát-
szik, iroda lehet.

A nagycsarnok előtt viszonylag újnak
tetsző hasábépület magasodik. Földszin-
tén egy fontos helyiség: a valamirevaló ke-
reskedelmi munkához nélkülözhetetlen
mintaterem. Benne körben állnak a vado-
natúj portékák, különfajta színekben, fé-
nyesre dörzsölve. Az emletré galerialép-
cső vezet föl. Ott dolgozik a gyár legfőbb
műszaki embere.

★

Rézsütosan áll az iroda közepén a hosz-
szúkás dohányzóasztal, körberakva ala-
acsony fotelokkal. Beljebb, majdnem a sa-
rokban a legfőbb műszaki ember íróasztala,
mögötte szék, mellette kisebb asztalon

többkapcsolós telefonkészülék. A falon a gyári portékák, illetőleg hasonló külföldi termékek fotói kiterítve.

— A „Művek” ideje alatt túl termeléscentrikusak voltunk. Szinte senkit sem ismertünk a központiakon kívül. Az akkori KGM-ről például azt se tudtuk, hogy hol van. Most az Ipari Minisztériummal jó a kapcsolatunk, nemrég megítéltek tizenötmillió forint támogatást a zománc továbbfejlesztésének költségeire. Ezenkívül is több olyan helyre lettünk bejáratosak, ahol közvetlenül jutunk információkhoz. Az országos műszaki fejlesztési bizottság irányítását nélkül például nehezen tudnánk előre lépni. A KGST egyik szakmai munkabizottságában pedig hallgatóként vagyunk jelenek.

A legfőbb műszaki ember munkaidejének minden stádiumában érződik a legfőbb szerep kör terhe-dicsősége. Telefonjához küldi a belépő titkárnő, megjegyvezvén, hogy kit kapcsolt főnöke készülékére. Mire az első ügyben intézkedik, már telefonjára kapcsolták a másik érdeklődőt. S mire ezzel végez, már két gyári ember áll irodája ajtajában.

— A dolgozók csaknem megfagynak a nagycsarnokban. Kék-zöld az arcuk. Így nem lehet szerelni, vacogva!

A „fő műszaki” a másik emberre fordítja tekintetét.

— Teljes gőzzel megy a kazán reggel hat óta. Két ember tömködi az ablakréseket. De az ajtókon dől be a hideg.

Cirkalmas káromkodások röpködnek a szobában, közben tippek, ellentippek ütődnek össze. Végül megfogalmazódik a főnök véleménye: „Fel kell gyorsítani a plexit-ajtókat beszerelését. Mondtam előre, hogy ezzel az ünnepek alatt el kell készülni. Akkor most nem lennének bajban. Amíg ez meg nincs, nem tudunk semmit se csinálni.” Lehiggadva ül vissza a fotelba, de úgy érzi, a rend kedvéért néhány szóval kommentálni kell a föltáruult bonyodalmat:

— Az önállóság visszanyerésével természetesen nem oldódott meg egy csapásra minden problémánk. De sokkal nagyobb a mozgásterünk ilyen szempontból is. Ha csak azt nézzük, hogy két politikai testület helyett ma már csak eggyel kell közvetlenül koordinálni, az is nagy könnyítés. Annak idején még a kommunista műszakok letöltéséből is vita kerekedett. Másnapot jelölt ki a főnti, tizedik kerületi testület, és megint mást az itteni, városi... Persze, persze, az ittenihez igazodtunk. De a különválással megtakarítottunk egy csomó vitát.

Csörren a telefon: vagonhiánnyal küszködnek valahol. Még tart a „parancs” kiadása, mikor belép a titkárnő: két külkereskedő érkezett. Egyébként fél óra múlva egy fórumra kell mennie a „fő műszakinak”. Neki aligha lett kevesebb és könnyebb dolga az önállóvá válással. Sőt, sokasodtak a teendői. De a régi, „nyugalmasabb” időkhöz még nem ejtett egyetlen könnyet sem.

★

1981 őszén először jelent meg önálló kiállítóként a gyár a Budapesti Nemzetközi Vásáron. Ők egyedül valamivel nagyobb

területet béreltek, mint korábban a „Művek” a négy gyárnak összesen. Nem túl drága ez? „A reklámra szánt összeg fele kidobott pénz — bólintott ekkor a kereslet föltáruásával foglalkozó fiatal szakember. — Csak azt nem lehet tudni, hogy melyik fele! Ezért igenis áldozni kell a reklámra.”

Toll, gemkapocstok, jegyzetömb, bevásárlószatyor és még néhány műtyűr hirdette, hirdeti azóta is a gyár új emblémáját. „Nem valami jól sikerült a betűszó kiválasztása, mert amikor mellette döntöttek, még nem dolgoztam itt. De most már ez van, ezt kell ismertté tenni.” Az ambíciózus fiatalember hatásosan tevékenykedik: fél évvel a különválás után már itt-ott saját nevén emlegették az üzemet — igaz, a nyelvtörő szó miatt enyhe fintorral — a városban. Egy évvel túlhaladván az önállósodást, már kezd feledésbe merülni a régi elnevezés. Teljesen persze — a dolog természetéből adódóan — még egy évtized múlva sem tűnik el.

★

A „Művektől” testálódott föladat — az ötvenmillió forint nyereség elérése — az első évben nem sikerült: tizenkétmillió hiányzott az egyenleg helyrebillentéséhez. A „visszakozz!” veszélyének elmúltával azonban senkinek nem okozott búskomorságot, hogy egy korábban veszteséggel működő egység „csak” nyereséges lett, s nem „elégé nyereséges”.

Maga a forintban mért eredmény csupán a kétezer gyári dolgozót érinti. Az országnak arra irányul a figyelme: milyen portékákat dob piacra az üzem, függetlenül attól, hogy az árut önállóan, vagy egy „Művek” szervezetében termeli.

Az ifjú főosztályvezetőnek kikristályosodott a véleménye:

— Szerintem az önállóságnak köszönhető, hogy már az első évben elő tudtunk jönni a T típusal. Közvetlenül kapjuk az információt a kereskedelemtől és a szakigazgatástól. Ezekre figyelve tudtunk — apróbb, mozgékonyabb szövetkezeteket is megelőzve — lépni. Olyan jó pillanatban dobtuk be az ötletet, hogy az Országos Energiafelügyelet valósággal beleszeretett. A T típus szorosban beleillik az ő racionalizációs programjukba (amit mi az önállóság révén ismerhettünk meg részletesen), kétszázhatvanmillió forint támogatást adtak gépek vásárlására és a technológia korszerűsítésére. Így már tavaly az év vége felé eláraszthattuk a belkereskedelmet az áruval. Az itteni Centrum Áruházban is lemérhettük a tényleges igényeket: egy hét alatt elfogyott az első szállítmány.

A gyár az év elején nyolc új, önálló fejlesztéssel kidolgozott termék prototípusát állította össze. Mind egy nyugatnémet áruház előre megadott szempontjaihoz igazodott. A mintadarabokat bemutatták a kölni Domotechnika nevű kiállításon, hogy tőkés vevőkörüket tovább bővítsék.

— Az új típusok azért készülhettek el hamar, mert az általunk kért műszaki tanácsok végre nem a központba, hanem egyenesen mihozzánk futottak be. Így most már mi lehettünk a szakmában az „okos fiúk”!

Molnár Pál

Osztódással megmaradni

Forgatjuk szánkban a szót: vállalkozás. A sorompó felnyitva és akinek kedvéből, erejéből, fantáziájából futja, beállhat az új csapásra. Átvehet boltot szerződéses üzemeltetésre, alakíthat munkaközösséget, kis-szövetkezetet, kisvállalatot. Belevághat valami újba, ami társadalmi vitáktól nem idegen országunkban is szokatlanul nagy vihart kavart.

Támadjuk és éljenezzük az új rendelkezéseket.

Azt mondja nekem jelentős funkcióban ténykedő ismerősöm:

— Megnézhetjük magunkat, ha már csak ez a lehetőségünk maradt, hogy maszekba adjuk ki a szocializmust! Így akarjuk igazolni saját kudarcunkat, hogy ami együtt nem ment, az saját kasszára majd menni fog?

A kibic, akinek minden mindegy, ebben is a poént keresi:

— Én eddig azt tanultam, hogy a kapitalizmusban a nagy halak fölfalják a kicsiket. Nálunk ez most fordítva lesz? A kicsik zabálják föl a nagyot?

Az írószövetségi közgyűlésen is fölszóval drámaíró ellenben meleg szavakkal üdvözöli az általa vállalkozói szocializmusnak nevezett újdonságot: ezt kell kiteljesíteni, következetesen végigvinni és megszabadul béklyóitól a munka, széles mozdulatokkal kaszálhatjuk majd a sikert.

Áki pedig megpróbál rendet tenni a találatkőnonyan variált nézetek közt, hivatalos tanácskozásokon nem győzi elégszer fölhívni a figyelmet:

— Nem a kisvállalkozások váltják meg az országot, azok csak hiányt pótolnak. A népgazdaság jelentős feladatai továbbra is a nagy gyárakra, üzemekre hárulnak.

Mit lát mindeme vitából a könnyed lenézéssel oly sokszor kisémberek nevezett polgár? Miután összeolvastott már róla fűfát, bogarat, bölcsen azt mondja: majd meglátjuk. Kialakul ez is, mint púpos gyerek a prés alatt, kivárjuk. Am higgadtsága csak addig tart, míg rá nem kényszerül apró-cseprő ügyei intézésére.

Berta néni is addig volt csak kívülálló, míg el nem kopott egyetlen csizmájának a sarka. Vitte reperáltatni a cipészekhez, ahol is hökkenten vette tudomásul, hogy belátható időn belül kizárólag sürgősségi felár leszurkolásával kaphatja meg lábbelijét. A redőrsre kopott asztalra csapott:

— Márpedig én nem fizetek sürgősségit! Mit képzelnek, telik arra a nyugdíjból?!

Kifakadását már hazafelé megbánta: télvíz idején hogy legyen el egy hónapig csizma nélkül? Restellkedve, pironkodva mégis visszafordult.

— Kifizetném azt a sürgősségit, ha még lehet — hebegte megszegyenülten, csak hogy most a felvevést intéző asszonyságon volt a felháborodás sora:

— Hogy tetszik gondolni? — lengette Berta néni orra előtt az imént kitöltött cédulát. — Ez itten dokument, ezen már nem lehet változtatni!

Másodjára hazafelé tartva füstölgött a harag Berta mamában. Majd adnak most már ezeknek — csillapítgatta magát, élvezettel kóstolgatva a bosszú ízét. Majd feleszmélnek, csak legyen egyszer konkurrencia!

★

Verseny tárgyalás a városban. A képauciók finoman szűrt zsongása helyett itt leplezetlenül izgatott az érdeklődés. Ez az első boltárverés a megyében.

Kezdet előtt már sóhajtsányi hely sem marad, néhány széket, egy fogast azért begyömöszölnek még. Már maga alá igazítja a székeket az elnökség, amikor csaldótt moraj fut végig a felajzott közönségen. Híre szalad, hogy nem fizette be a szándék komolyságát jelző „kauciót” az egyik jelölt, tehát a presszóra kiírt licitálás elmarad. Kár. Ez a licitálás lett volna a verseny fénypontja, a vérbeli viadal. Azért mégsem mozdul senki.

Dr. L. L. összepásztogatja a hivatalos formulát tartalmazó stencileket és rákezdi:

— A bányatelepi italboltot Sz. P.-né jelenlegi üzletvezető pályázta meg. Kérem, igazolja személyi adatait a jelenlevő állami közjegyzőnél.

Az asszony nyújtja igazolványát, majd helyet foglal a kerek kis asztalnál.

Dr. L. L. — Kívánja-e valaki az üzletre igényét bejelenteni?

Néma csönd, feltartott kéz után forognak a fejek.

Dr. L. L. (Sz.-néhez): — Kívánja-e az italboltot szerződéses formában üzemeltetni, s vállalja-e, hogy a 436 ezer forint átalánydíjat három év alatt megfizeti?

— Igen.

Dr. L. L.: — Megállapítom, hogy az italboltot Sz.-né szerződéses üzemeltetésre átvette. A szerződést három napon belül megkötjük.

Sz.-né könnyű kis sóhajt ereszt ki, végre megszabadul a rászegeződő tekintetek alól. A figyelem középpontjában most már kolléganője izzad.

Meglepően különbözik egymástól a három asszony, noha egyazon rizikót vállalják. Sz.-né magabiztos. Sokszor átragott, mostanra kész tervekkel jött ide. Új berendezést tesz a boltba, hűtőládát vásárol, hogy jégkrémet árulhasson, az ajtó előtt mutató teraszt alakít ki. Afféle terefere központot akar csinálni a kocsmából, ahol adni-venni lehet a telepi híreket, véleményezni a napi politikát, az árakat, mi egymást. Osztott, szorzott, s úgy véli, akár negyvenezer forint forgalmi többletet is elérhet havonta, ha ügyes.

Az energikus Sz.-né merő ellentéte a gömbölyű kis T.-né. Tétova, határozatlan, a faggatózásra vállát vonogatja, ajkat bigygyeszt. Nem tudja, milyen is az a kocsmá, amire leszerződött, évek óta meg se fordult benne. Az ember csak pislog és ésszel fel nem foghatja: honnan veszi ez a malfácskának látszó asszonyka a merszet ilyesmihez?

S.-né amolyan középarányosa a kettőnek. Vannak elképzelései, ha nem is egetverők, de azért elég talpraesettséget mutat a presszó igazgatásához.

Kis megye, kis üzletek, szolid vágyak. A közszájon forgó hatalmas pénzek helyett az itteni bérleti díjak is várakozás alattiak. Mit mondjak: nem fog egy ország medítálni rajta, hogyan telik, miből fizetik majd ki... Ők hárman most elégedetten veszik kabátjukat — megkapták, amit akartak, s majd csak lesz valahogy.

Lett is. Ha nem is egészen úgy, ahogyan az első jelekből gondolta az ember.

T.-né például egyáltalán nem szorul rá a szánakozásra. Biztos egyenletességgel vezet a kocsmát, pontosan fizeti a kapott áru utáni számlákat. Üzletében rend van, vendégben nincs hiány. No lám, miből lesz a cserebogár... .

Ritka vendég ellenben a békés idill a gyár környéki italboltban. A lerobbant „kricsmit” két barátnő vállalta föl, noha intették őket: két családnak nem ad elég kenyeret a kis italmérés. Az idősebb a pénzt, az ifjabb a szakértelmét vitte az üzletbe. Csakhát, a barátság ott ér véget, ahol a pénzügyek kezdődnek... .

Az üzlettársak már az első hónapban hajbakaptak a kasszán. Kígyót-békát kiabáltak egymásra, mindkettő hajthatatlan meggyőződése volt, hogy a másik az ő rovására manipulál a raktárkészlettel és a pénzzel. Békesség azóta sem honol a szeszharapóban. Tetézik a galyibát a szándéko-

san késleltetett számlák, mikre a vállalati központban rendre fölfigyelnek. Amott már ott tartanak, fölmondanak a két aszszonynak, ők viszont ragaszkodnak a bolt-hoz. Vajh' ki tud itt eligazodni?

Mindezt Sz.-nétől tudom, aki rejtélyes mosollyal válaszol haszna felőli tudakozódásomra. Erősen állítja, hogy az első három hónapban egyszerűen nem mert kasszát csinálni, bár sejtette, hogy a szép forgalomra aligha fizet rá.

Most konyhájában kavargatja a bablevest (addig gyesen levő lánya állja az italboltban a frontot), készséggel elmeséli az árubeszerzés minden nyűgét-bajját, hogy előnti a pinceraktárat az esővíz, hogy lassan az egész család ennek a biznisznek él, s közben sűrűn köszönget ki a nyitott konyhaajtón át a kolóniasoron közlekedőkre... , de hasznáról nem nyilatkozik. Felrántja vállát, széttárja karját, szölesen mosolyog... Ha úgy vesszük, tulajdonképpen válaszolt.

Odakinn két idős férfi ballag a soron, csatlakozik hozzájuk egy menet közben gombolkodó harmadik is. „Akkor megyünk” — állapítják meg, helyeslően biccentenek és a telepi italbolt felé tartva, az összeszokottság precizitásával igazítják egymáshoz lépteiket. Sz.-né kifülei, elégedetten bólint. Fakanálra vesz néhány babszemet, megkóstolja. Puha már. Belöki a masina salaktartó fiókját, lefedi a fazekat, bekulcsolja a kiskonyhát és indul maga is.

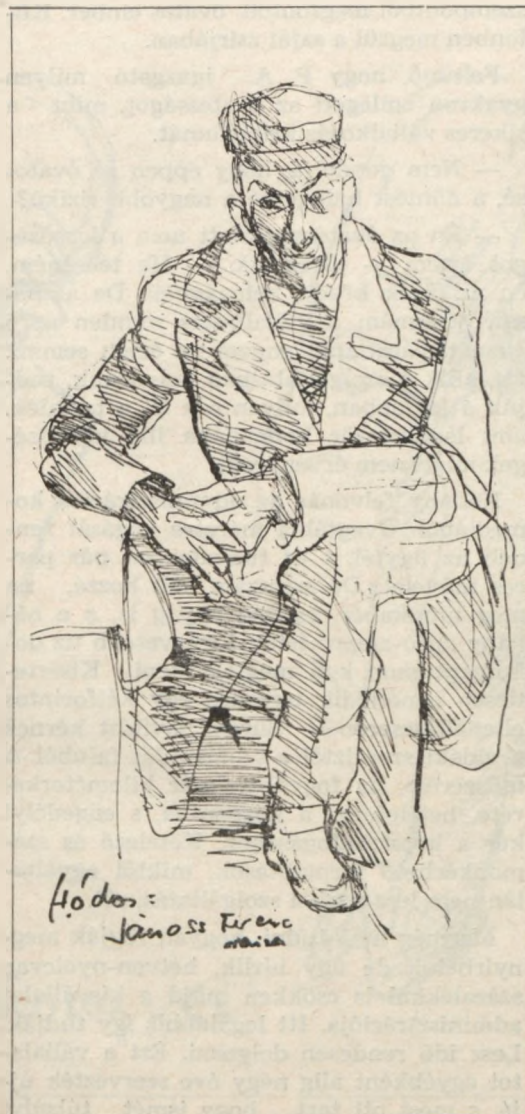
★

Valósággal kisregénybe illő történet ez, amit K. község kőművesei megélték a megye első kisszövetkezetének megalakításáig. A mese évekkkel ezelőttre nyúlik vissza.

Hol volt, hol nem volt, volt akkor három szövetkezet, szegények, mint a tempom egere. Összeházasították őket, hogy majd kihúzzák egymást a szegénységből. Nem így történt. A három kis szegényből lett egy nagyobb — nem sokkal gazdagabb.

Ha csak ennyi történt volna, arra könnyen rámondhatná a szenzációra éhes krónika: ez nekem nem hír. Csakhogy ezenkívül is történt egy s más a közös háztartásban, minek folytán a k.-i kőműveseknek elegendő lett belőle. Észre kellett venniük, hogy a közösködésből több a kárunk, mint a hasznuk. Az igazán igényes, nagy szakértelmet kívánó munkákat rendre a házasfeleknek, mármint a másik kettőnek osztották, noha az ő kezük állt volna rá igazán. Mert a k.-i pallérokról annyit tudni kell, hogy híresek a tudományukról. Stukatúrozás, műemléki tatarozás — nekik szinte mindegy, vérükben a mesterség, apáiktól örökölték.

Hamar kitűnt, hogy nem férnek össze a többiekkel. A p.-i malteroslegény ráérősen dolgozott: megvárta, amíg keze alá készítenek anyagot, gépet, csak akkor látott dolgozhoz. Ezzel szemben a k.-i kolléga utánament a művezetőnek és képes lett volna megverni, ha nem adott a munkához minden hozzávalót. Nemcsak tudtak, igencsak szerettek is dolgozni. Hajtós fajta a k.-i kőműves, s mert hajtós, egyre nehezebben viselte, hogy soványodik a fizetési borftek.

Sorra köszöntek el a szövetkezettől, buszra, vonatra ültek a prima szakemberek. Annyit azonban meghagytak a búcsúzóknál: mihelyt itthon kiírják a k.-i szövetkezet nevét, azonnal jövőnk!

A maradék aztán elgondolkodhatott rajta: vagy kilépnék ők is, vagy fordítanak a sorsukon. A szülőfaluhoz erősen ragaszkodtak, hát az utóbbi mellett voksoltak. (Ez esetben az osztódás nem a szaporodás, hanem a megmaradás alapfeltétele volt.)

Hallva a döntést, kézzel-lábbal tiltakozott az anyaszövetkezet. Hogyisne, hogy miattuk alsóbb kategóriába kerüljenek, kevesebbet keressenek! Mihelyt megértették, hogy a k.-iak kiválása miatt nem éri őket hátrány, lecsihadtak.

Csaknem barátságossá enyhült a hangulat az otthagytak és a kiválóak közt, így hát N. F., a kisszövetkezet várományos elnöke szövetségi erősítés nélkül, könnyű szívvel ment el az első vagyonmegosztó tárgyalásra. Mindössze harmadmagával érkezett, csakhogy az „ellenfél” kilencfős hadirendet állított. Am számbeli fölényüket is meghaladó vehemenciával képviselték a nagyszövetkezet érdekeit. Megbánta már N. F. könnyelműségét, mint a kutya, mely hetet kölykedzett, de akkor már késő volt.

— Verre ment az osztozkodás — mondja a fiatal ember, s már az emlékezéstől is gyöngyözni kezd homloka. — Azt reméltük, elengednek békeséggel, megosztjuk a megoszthatókat jóindulattal, igazságosan. A kilencek azonban terrorisztikus hangnemben tették meg javaslatukat, mondanom sem kell, azok véletlenül minden esetben nekik voltak előnyösek.

Az oxigén- és gázpalackok elosztása például így ment: „Nekünk negyven emberünk van, aki kezelni tudja, nektek csak egy. Csak egy palackgarnitúrát adhatunk, ez is a legnagyobb gondot okozza”.

Az elnök kényszerűen rábólintott, mert nem tudott replikázni. Most már tisztában van vele, hogy igenis tízen tudják azokat az „izéket” működtetni, de akkor még nem tudta. Rájuk sóztak viszont egy 1600-as Ladát, pedig eszük ágában sem volt ilyesmire pénzt adni. Dehát valamivel ki kellett tölteni a keretet.

Végül is a k.-iak többet visznek haza, mint amennyit beadtak, nem járnak éppen rosszul. A vagyon húsz százalékát megkapták, s még egy puccos autójuk is lett.

— Január harmadikán kezdjük az önálló életet — így az elnök, aki gépésztechnikus léteire vállalta föl az építő kisszövetkezet igazgatását. — Fogalmam sincs, hogy aznapra lesz-e annyi pénz a számlánkon, hogy egyáltalán tankolni tudjunk, s ezen felül is... Egy viszont holtbiztos: lesz mit dolgozni, rendelésünk egész esztendőre elegendő, s lesz is kivel azoknak eleget tenni.

A hajdan volt k.-i társaság felére zsugorodva kezd új életet. Az áhítattal hallgatott közgyűlésen minden kérdésben egyöntetű volt a szavazás — jóllehet ez a szövetkezetekre egyáltalán nem jellemző. Nyugdíjas mesterek is ott ültek, pedig nem magukat, fiukat ajánlották be a vállalko-

zásba. Merthogy — mondanom sem kell — a k.-i pallérok nélkül indítja már a masiniszta a g.-i, a.-i és fővárosi szerelvényeket.

Lehiggadt azóta a járási pártfunkcionárius is. Igencsak óvatosan adagolták pedig neki a kiválás ötletét, mégis hatalmasan fölhorgadtak indulatai:

— Eseteknél vagytok ti?! Öt évvel ezelőtt én álltam ki a tömeg elé az egyesülés gondolatát támogatva, s most mondjam el az ellenkezőjét?

Mondta. Hiába, gondolkodó embernek néha visszavonulót is tudni kell fújni. Éppen, mert tudomásul veszi a tényeket. Azaz gondolkodik.

*

Négyesben elmélkedünk a szolgáltató vállalat igazgatójával, a főkönyvelőjével és a főmérnökkel, hogy itt voltaképpen milyen típusú emberek volna ideális, ha kisvállalatot alakítanának.

— A konkra leső fajtának. A vakmerő hazárdőrnek, aki mindjárt az elején le akarja húzni az összes sápot, amíg a szabályzókat utána nem igazítják. Ha már nem busás a haszon, legfeljebb otthagyja.

— A legjobb szakembernek, aki egyben a legkiválóbb üzletember is. Aki képes arra, hogy a rutinadminisztráció helyett gazdálkodjék.

— Csak az vállalkozzék, aki minden szempontból megfontolt, óvatos ember. Különben megsül a saját zsirjában.

Feltűnő, hogy P. A. igazgató milyen gyakran emlegeti az óvatosságot, mint a sikeres vállalkozás kritériumát.

— Nem gondolja, hogy éppen az óvatossá, a döntést halogatóé a nagyobb rizikó?

— Én az óvatosság alatt nem a lassúságot értem — tiltakozik. — Ha tehetném, én az elsők között belevágnék. De alaposan átrágnám a vállalkozás minden apró elemét, váratlanul engem ne érjen semmi. Mi, akik a szolgáltatásban dolgozunk, tudjuk a legjobban, milyen sok itt a tartalék, ami legtöbbször komédiába illő kötöttségek miatt nem érvényesül.

Néhány felvonás az adminisztrációs komédiából. Üvegtábla méretre vágását rendeli az ügyfél, s ez tudvalevően pár perces művelet. De szerszám kell hozzá, na meg munkabér, esetleg anyag is, s e néhány apró-cseprő tételt legkevesebb tíz dokumentumon kell megjeleníteni. Kísértesen ismétlődik ugyanez egy kétforintos ellenálláscserénél. Sürgős javítást kérnek a vidéki szerviztől a szomszédos faluból. A műszerész, ha fogyóban már kilométerkerete, betelefonál a központba, s engedélyt kér a kocsibefogásához. Kötelező és számonkérhető formalitások, miktől egyáltalán nem lesz jobb a szolgáltatás, sőt.

Ma még nem tudni, hogyan fogják megnyírni, de úgy hírlik, hetven-nyolcvan százalékkal is csökken majd a kisvállalat adminisztrációja. Itt legalábbis így tudják. Lesz idő rendszeren dolgozni. Ezt a vállalatot egyébként alig négy éve szervezték új-ja, s most ott tart, hogy ismét túlsúlyt

szedett föl. Azaz túl nagy ahhoz, hogy gyors, operatív beavatkozásokkal tudják a szolgáltatást javítani.

Rájuk férne már egy kis osztódásos szaporodás. Ki is szemelték nyomban a b.-i telepet: nagyszerű kisvállalat lehetne belőle, minden adottsága megvan hozzá.

— Az ottaniakban ugyanis mindig túske van — ecseteli az indítékokat a főnök. — Nem tudtunk annyit adni a fejlesztésből, ilyen-olyan juttatásból, hogy szemrehányást ne tettek volna: persze, mert mindent csak S. város, a központ happol el! Megkerestem hát őket, vázoltam a tervet. Mondtam, nem erőszak a disznótör, de azért gondolkozzanak el rajta alkalomadtán. Nem telik el egy hónap, válaszolnak: jó nekik úgy, ahogyan van. Hát hogy van ez, nem kell a szabadság, ha már a felelősség is velejár?

— Most persze a tanács se támogatná az ötletet — teszi hozzá a számok embere. — Fejezzük be előbb az összes beruházást B.-n, aztán ha felnőtt a gyerek, akkor legyen önálló. Tiszta sor, a helyében én is így okoskodnék. Minek venne a nyakába egy félkész állapottal járó zürzavart?

Tételezzük fel, hogy mégiscsak szárnyra bocsátják egyik-másik szervizüket — hiszen ma még minden fikció —, ha másként nem, akkor szerződéses üzemeltetéssel. Miben látjuk én, te, ő, vagyis mi, az ügyfelek a hasznát?

A főmérnök előredől ültében, indulatosan magyaráz:

— Mi van ma, ha egy bedöglött hajszerítővel beállít valaki a szervizbe? Megmondom. Kiutálják a szerítőjével együtt. Mert időtlen időkiig pepecselhetnek vele, míg megjavítják, s akkor még mindig csak egy semmi kis munkát tudtak le. Egyszerűen nem kifizetődő. A szerződéses szerviznek viszont érdekében áll minden apró munkát elfogadni, mert annyival több a bevételük a fixköltségek fölött, annyival jobban keresnek ők, maguk. Továbbmegyek: nemesak elfogadniuk ajánlatos minden javítást, hanem keresni, csalogatni is az ügyfeleket. Idővel akár oda is juthatunk, mint a békebeli kereskedő, aki boltja kapujában ácsorogva nyakkendőjénél fogva húzta be a vevőt. Ne nevéssen, ez komoly!

Szétesőfélben levő saját hajszerítómra gondolok, s elmegy a kedvem a pukkadozástól. Jó, megengedem, egyszer még én, az ügyfél is fontos lehetek a szolgáltatónak. Állok elébe! Csakhogy ehhez megfelelő szakemberek is kellenének ám!

Ők hárman meg azt mondják erre, hogy lesznek is! Most megtartanak, eltartanak egészen gyenge képességű szerelőket — ráadásul szándékosan. Az ő kis pénzük rovására fizetik meg illendően az ördögös kezűeket. Ez már csak így van a bérszínvonal-szabályozásban. Fogadásuk van rá, ha reklamál valaki, melyik szerelőt illeti a panasz: a muszájból tartott vattaemberket.

Itt most mindenesetre várják a rendelkezéseket. Addig nincs kisvállalat, leányvállalat, de még csak szerződéses szerviz

sem. November végére meg kellett volna mindnek jelennie. Most már lassan fordul az év, s még sehol semmi. Nagy a harc odafenn — bólogatnak sejtelmesen. — Nem babra megy a játék. És egyáltalán: ez nem gyorsvonal, hogy létkérdés volna az indítási és a menetidő. Sokkal fontosabb, hogy valóban végighaladjon a szerelvénnyel a kívánt pályán. Lehetőleg kisiklás, karambol nélkül.

★

Úgy tetszik, a körvonalazódó változásokra leggyorsabban a legkisebb csoportok reagáltak. Még nagy volt a bizonytalanság, még nem jelent meg minden szükséges rendelkezés, de már sűrűn nyitogatták rá az ajtót a tanácsi illetékesekre azok, akik gazdasági munkaközösségek megalakításán gondolkodtak.

Volt, aki csak tanácsot jött kérni. Csalódottan távozott, akkortájt a bennfentesek se tudtak többet náluk. Mások viszont már határozott tervekkel kopogtattak.

Mint R. G. a maga mérnöki irodájával. Az egyébként is vállalkozási irodán dolgozó férfi jó érzékkel tapintott rá egy kielégítetlen szükségletre: a magánépítkezések szövevényes ügyeinek intézésére.

Szervező, Tervező és Lebonyolító Mérnöki Iroda — ezzel a névvel társulnak építésszek, jogászok, közgazdászok. Irodájukat mankóul szánják az építkezésben járatlan emberek hóna alá. márpedig seregestül vannak, akik e támaszra rászorulnak. Pontosan ez az, amit a magánvállalkozástól várnak: hasznosítsák magukat ott és úgy, ahol és ahogy a nagyvállalat nem képes.

Örült R. G.-éknek a tanácselnök-helyettes is:

— Ha nem volnának, ki kéne őket találni. Azokat a vállalkozásokat támogatjuk, amik a lakosságnak segítenek.

Ezzel egyidőben bejárta a sajtót a hír a fővárosi magánnyomozói iroda alakulásáról. A pletyka szintjén terjed, hogy fölkereste már a saját zsebre dolgozó Sherlock Holmesokat egy igen magas beosztásban dolgozó férfiú is. Az illető ellen fegyelmet indítottak, mire ő állítólag megbízást adott az irodának, derítsenek ki valami alantas dolgot az eljárást folytatók ellen is. Mind-egy mi légyen az, szabad kezet ad, csak szeplőt ejtsen az illetők becsületén.

Kevésbé romantikus, de igen kapósnak mutatkozó vállalkozásba vágta fejszáját a b.-i társaság. A jó képességű szakemberekből álló csapat évek óta eljárógat már hét-

végeken tetőt fedni, szigetelni. Félig-meddig szórakozás is számukra a gebin, eltársalognak, kvaterkázgatnak, ami viszont pillanatig sem akadályozza meg őket abban, hogy a nyugaton is legkorszerűbbnek számító technológiákat alkalmazzák kiváló eredménnyel. S ha már lehet az amúgy is élő vállalkozásnak jogszerű keretet adni, miért késlekednének?

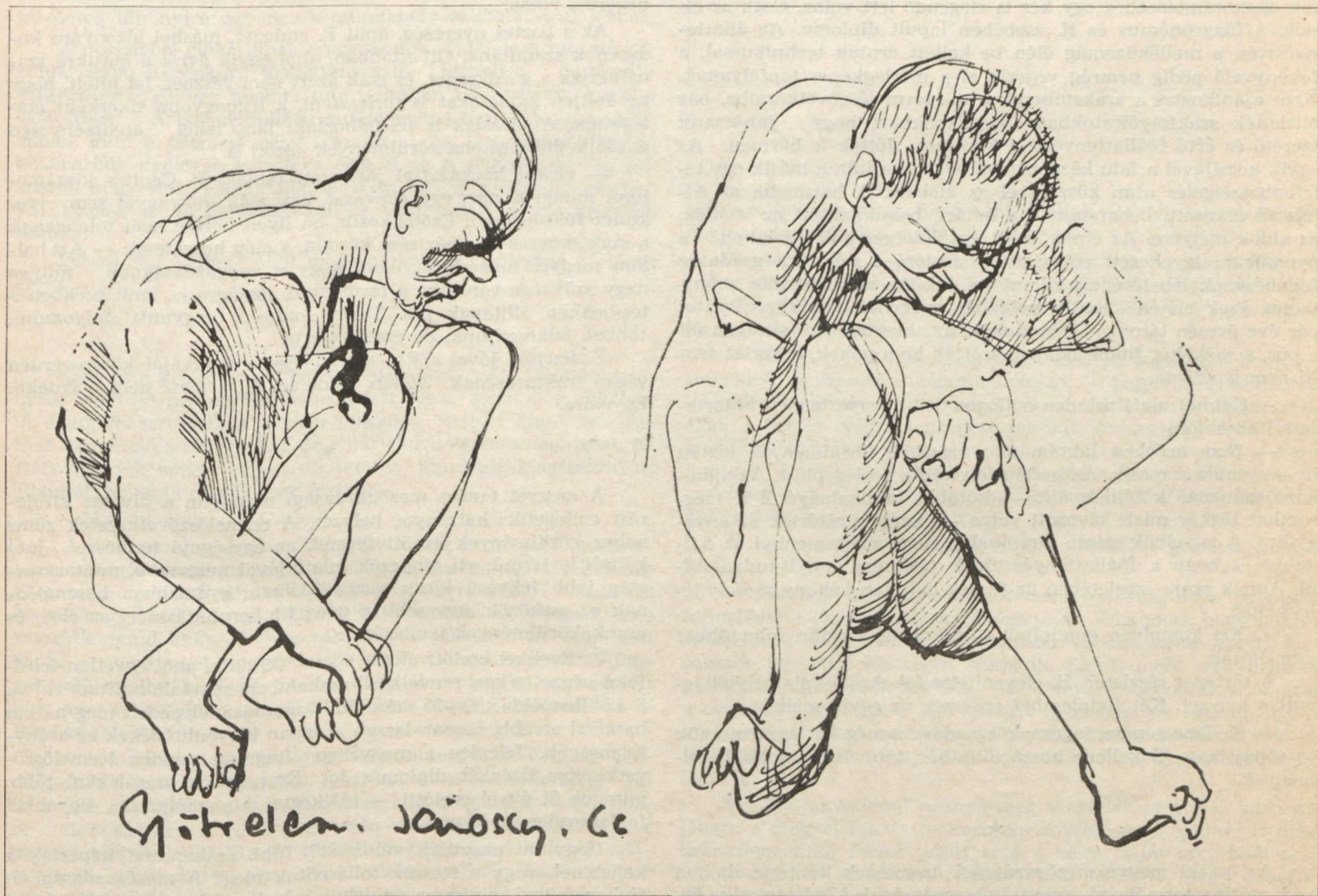
★

Nem volna tán haszontalan kigyűjteni a napjaink sajtójában legsűrűbben használtos szavakat. Rakatnyi bürokratikus sallang mellett alighanem helyet kapna a sorban a vállalkozás szó. Gondolom én, s nini, mit olvasok a megyei újság apróhirdetéseit közt?

„Középkorú, önálló technikus, rendezett anyagi körülményekkel megismerkedne házasság céljából vállalkozó szellemű művelt, csinos hölgygel. Fortuna jeléig a kiadóban.”

Ne gondoljunk túl messzire. Ugyan ki merné tagadni, hogy a házassághoz is elkel a vállalkozó szellem? S hogy ez esetben miért ilyen fontos, azt úgy is csak technikusunk tudná megmondani.

Szendi Márta

Pénz az ablakban?

A nyár végi nap még perzselt, az e-i strand óriásplatánjainak kellemes árnyékába százak menekültek. A kikopott gyepre terített plédeken heverészők között köteltáncosként egyensúlyozott H. Márton. Egyik kezében kólák, másokban összefordított papírtálcák között tucatnyi palacsinta.

— Hát te? — csodálkoztam felbukkanásán, mert H-val ilyenkor legfeljebb a kombájnok környékén, az AGROKER megyei ügyeletén vagy a d-i termelészövetkezet félhomályos irodájában találkozhat az ember. A növénytermesztési ágazatvezetőnek vér tódult az arcába, elpirult, mint a csinytevésen ért kölyök.

— Elszaladtam az aszonnal, meg a gyerekekkel... Egy kis türelmet, mindjárt visszajövök — mondta zavartan, s még jóval később is úgy érezte, magyarázatra szorul a hét végi „fürdőzés”.

— Ha hiszed, ha nem, négy éve a családdal nyáron ki sem mozdultunk otthonról, a szabadságom felét rendre elveszítettem. Ha januárban kértem, azt mondták: megbolondultál, éppen a zárszámadás előtt? Márciusban a tavaszi munkák nem engedtek, aztán késő őszi a betakarítás. Közben a gyerekek iskolások lettek, tanév közben megint nem indulhattunk.

— És most?

— Két nap múlva befejezzük az aratást. Ma is mennek a gépek. Jó egy esztendeje fiatal agrármérnököt kaptam magam mellé, végre van, akivel megoszom a munkát. A múlt héten én voltam talpon, most ő vállalta az ügyeletet. Talpraesett gyerek, majd kicsattan az ambíciótól, hegyeket lehetne elhordatni vele. Egyéb-ként már kellett is valaki, mert ahogy eddig csináltam, legem van belőle — magyarázza.

Hogy mi ment eddig? A négyezer hektár körüli területtel rendelkező gazdaságban dolgozó felsőfokú végzettségű szakemberek összeszámolásához egy kéz is elegendő lett volna. Csak az elnök, a főagronómus és H. zsebében lapult diploma. Az állattenyésztés, a melléküzemág élén be kellett érniük technikussal, a főkönyvelő pedig nemrég végezte el a mérlegképes tanfolyamot. Nem ajánlkoztak a szakemberek a d-i termelészövetkezetbe, bár hirdették szakfolyóiratokban, napilapokban, hogy juhászatot szerető és értő főállattenyésztőt keresnek. Jöttek is hárman. Az egyik kocsijával a falu központjából visszafordult, a másik egy telefonbeszélgetés után köszönt el az állástól. A harmadik az Alföldről érkezett, bebarangolta a határt, bekukkantott az istállók, az aklok mélyére. Az elnök, mint egy hűséges puli ott loholt a nyomában, igyekezett rózsaszínűre festeni a képet, a gazdaság fejlődésének lehetőségeit villantotta fel. Az agrármérnök a hatvanas évek elején készült szolgálati lakást is személyre vette: pár éve üresen tátonganak a szobák, az ablaküvegen vastagon ült a por, a sarkokat finom hálóval szőtték be a pókok, a kertet senki nem gondozta.

— Két hét alatt minden csillogna itt — jegyezte meg bátortalanul az elnök.

— Nem érdekes, laktam már rosszabb körülmények között is — mondta a másik. Az irodán folytatták a tárgyalást. Az ajánlkozó már-már kötélnek állt — korábbi munkahelyéről a megromlott légkör miatt távozott volna —, amikor rátértek az anyagiakra. A tsz-elnök szinte pironkodva súgta meg, mennyi az ő fizetése, s hogy a főállattenyésztőnek csaknem ennyit tudna adni. Annak szája szegletében az összeg hallatán vékony mosoly jelent meg.

— Ezt komolyan gondolja? — kérdezte, s aztán soha többet nem látták.

A történet részleteit H. elevenítette fel. Azóta valamelyest javult a helyzet. Két fiatalember érkezett, az egyik melléje.

— Kellene gépész, jogász, közigazdász, s még két agrármérnök — sóhajtja. — S kellene hozzá több bér, több lakás, jobb körülmények.

★

Az északi megye mezőgazdasági üzeminek kétharmada a kedvezőtlen termőhelyi adottságú gazdaságok közé tartozik. Er-

re a földek minősége silány, a domborzati viszonyok miatt kevesebb az árutermelésre alkalmas szántó, s a lankákon a gép is nehezebben kapaszkodik, a nyári hónapok záporai a völgyekbe hordják a humuszt.

— Szakmai berkekben kevesebbet emlegetjük a mostoha fel-tételeket. Ahol alacsonyabb a föld minőségét jelző aranykorona érték, ott nem muszáj mindenáron kukoricát, búzát termesztetni. Legelőnek, kaszálónak alkalmasabb, s ezzel mindjárt kiválóak az adottságok az állattartásra — mondja F., a városkörnyéki termelészövetkezet agronómusa. A faluban született, Gödöllőn végezte az egyetemet. Kínáltak neki tanulmányi szerződést helyben, szülei beszéltek le róla, mondván: minek kötnéd le magad? Pest melletti állami gazdaságban vállalt munkát.

— Adtak másfél szobás lakást, igaz, nem volt mit tenni a helyiségekbe. Két esztendőn keresztül foglalkoztam a növénytermesztéssel. Nagy géppark mellett nekünk nem kellett együttműködni, szerződést kötni, ha idejében akartunk végezni a munkával. A jövedelemmel is elégedett voltam, egyszóval úgy éreztem, sínen van az életem, még külföldre is elküldtek. . .

Gyakran látogatott falujába, az út porát a kocsmában öblítette le. Rendszerint a szomszédban lakó párttitkárral sétáltak haza. Ő piszkálta fel.

— Itt van a te helyed közöttünk! Igaz, hogy nincsen annyi mindenünk, de munka akad bőven — agitálta csendesesen.

— Bementem a főnökömhöz. Elmondtam neki, hogy semmi bajom velük, köszönök mindent, de értse meg, hogy az ember legjobban abban a környezetben érzi magát, ahol felnőtt, azt a levegőt szereti, amit először magába szippantott. Hát így kerültem haza — meséli F.

— Mit szóltak a szülők?

— Először morogtak, mondogatták, hogy nem vagyok egészen normális, otthagyni a kézet a bizonytalanért. Aztán, mert jó évet fogtunk ki, s tisztes nyereséget fizethettünk, valaki kitálta: lámcsak, az F.-gyerek hazajött, megy is minden, mint a karikacsapás. Tudja, milyen a falu? Anyámékat mintha hájjal ke-negették volna. . .

Az a tisztes nyereség, amit F. emleget, máshol bizonyára kudarcnak számítana. Ott azonban, ahol egyik évről a másikra szánhatják a gazdaságot, és csak azért nem vesznek fel hitelt, hogy ne kelljen kamatokat is törleszteni, a legnagyobb sikerként emlegették. A járásiak is fel-felhozták: lám, lehet eredményesen gazdálkodni mostoha körülmények között is.

— Óriási kockázattal jár, amit csinálunk. Centire kiszámolunk mindent, még egy ekevasat, egy zsák műtrágyát sem veszünk fölöslegesen. Csodálkozik, ha ilyen helyre nem tolonganak a szakemberek? — néz rám kérdően, s még hozzáteszi: — Azt hal-lom megyei tanácskozásokon, hogy a népgazdaságnak milyen nagy szüksége van arra a terményre, jószágra is, amit ezekben a téésekben állítanak elő. Tehát fontosak vagyunk, dolgozunk többet, lelkesedjünk, de ezzel kész is. . .

F. fizetése jóval alatta marad egy a munkáját középszerűen végző traktorosénak. Nőtlen, szüleivel él, a pénz nem érdekli. Egyelőre.

★

A megyei tanács mezőgazdasági osztályán a divatos kifejezést emlegetik: hátrányos helyzet. A termelészövetkezetek zöme nehéz körülmények között termel, az egységnyi termésre jutó költség a természeti tényezők miatt jóval magasabb, mint az ország jobb fekvésű közös gazdaságaiban, gyorsabban használnak az eszközök, kevesebb a pénz itt beruházásra, az élet- és munkakörülmények javítására.

— Évekkel ezelőtt akadt olyan téeszünk, ahol egyetlen felsőfokú végzettséggel rendelkező szakembert sem találhattunk volna. S az ellenpélda: 30—35 mérnök, közigazdász telepedett meg három határral arrébb. Lassan-lassan azonban kigyenlítődenek az aránytalanságok. Jelenleg a megyében átlagosan minden termelészövetkezetre tizenkét diplomás jut. Ez negyven százalékkal több mint az öt évvel ezelőtti — tájékoztat a személyzeti ügyekkel foglalkozó csoportvezető.

Hogy mi okozta a változást? Több szakembert képeztek a kellesténél, vagy a téések tollasodtak meg? A mezőgazdasági és élelmiszerügyi miniszter rendelete a kedvezőtlen adottságú terme-

lőszövetkezetekben dolgozó szakemberek támogatására 1977-ben született. Ennek alapján az V. ötéves tervben a megyében 28,8 millió forintot használtak fel, amiből 7,4 millió jutott munkadíj-kiegészítésre. Azaz öt év alatt átlagosan száznégyszáz szakember kapott, fizetése mellé, havonta 1000—3000 forint közötti összeget.

— Az üzemekben dolgozó szakemberek negyven százaléka élvezheti az állam támogatását — fűzi az adatokhoz a csoportvezető. — Az a célunk, hogy ezt minél többen megkaphassák, s így is kedvet csináljunk az elhelyezkedéshez. . .

Előveszi az 1981-ről szóló, gondosan összeállított jelentését. Tavaly összesen százhuszonötven kaptak támogatást, a többség 1000—1500 forint közötti összeget, de két személy például két és fél, háromezret vehetett fel pluszként.

— A rendelet hatására tehát szünőben a gondok. . .

— Igazságtalannak is tűnt, hogy az adottságaik miatt kevesebb sikerrel gazdálkodó mezőgazdasági üzemekben dolgozó vezetők ugyanazért a munkáért jóval kevesebbet kapjanak.

— S kik élvezhetik a munkadíj-kiegészítést?

— Aki megpályázza és megítéli neki, mindenki — mondja félig tréfásan Sz., majd sorolja a feltételeket. A pályázónak vállalnia kell, hogy öt esztendeig nem változtatja meg a munkahelyét, mellékelnie kell egy intézkedési tervet, hogy milyen szakmai feladatokat kíván teljesíteni ez idő alatt, feltétel a felsőfokú végzettség, s a közgyűlés jóváhagyása is. A pályázatot azután bírálják el. Szigorú a számonkérés is. Évről évre begyűjtik a szakmai munkáról szóló értékelést, megvizsgálják, hogy a kiírás követelményeit betartják-e.

Mert ha nem? Zsebre megy a dolog. A munkadíj-kiegészítés csökkenthető, meg is vonható és emelhető is.

— Vontak már vissza támogatást?

— Hogyne. Egy évben átlagosan tíz-tizenöt ilyen ügyünk van. Részben, mert a szakember hátát fordít a termelőszövetkezetnek, részben mert fölöttesei elégedetlenek teljesítményével. Az utóbbi esetek többnyire ugyancsak munkahely-változtatással járnak.

A dossziéból előkerülnek a pályázatok. Találomra húz elő közülük egyet. Középkorú főállattenyésztő igényli a munkadíj-kiegészítést: „Az egy tehénre jutó tejhozam 1985 végére érje el a 4150 litert. . . A borjúelhullási mutató nem lehet több öt év átlagában, mint a jelenlegi négy százalék. . . Az értékesítésre kerülő hizómarhák nyolcvan százaléka érje el az A minőséget. . .” A feladatok konkrétak, ellenőrizhetők. Nem világmegváltó megoldásokat várnak az emberektől, csupán tisztességes, eredményesebb munkát.

Persze, aki többet vállal magára, az az elbíráláskor előnyt élvez.

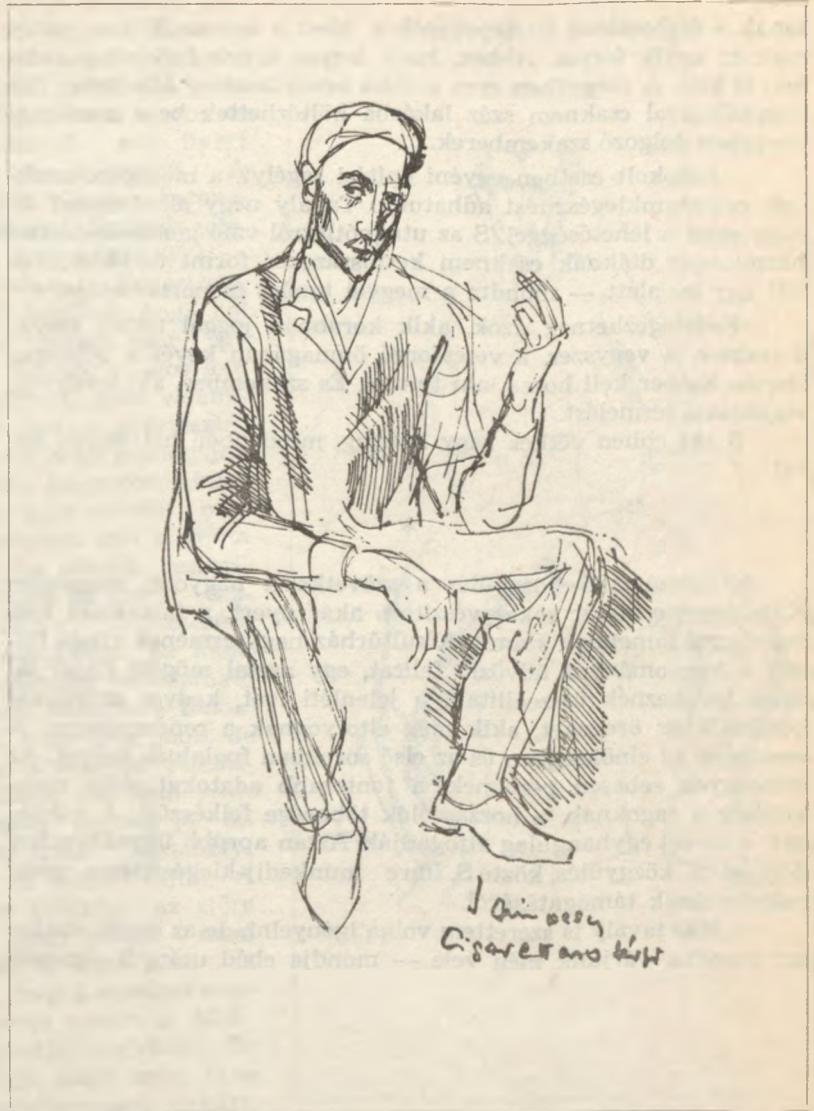
★

Késő este kopogtatunk be K. Béláckhoz. A fafeldolgozó üzem vezetője nemrégiben érkezhetett haza, mert még zakóban ül a konyhaasztalnál, s jóízűen falatozik. Hellyel kínál, felesége már venné elő a tányérokat, de elhárítjuk a vacsorameghívást. K. Béla az elsők között kapott rendszeres munkadíj-kiegészítést az államtól, havonta másfél ezer forintot.

— Mit jelentett ez a többlet?

— A pénz mindig jól jön. Ötezer-kettőszáz forint az alapfizetésem, a kiegészítéssel tisztos summát kapok a munkámért. Persze van ebben némi rafináltság. A pályázat öt évre szól. S utána? Az ember nagyjából belekalkulálja a jövedelmébe ezt a pénzt, hozzászokik, majd akkor érzi igazán, mit is jelentett, ha már nem kapja — mondja két harapás között. Persze, alapfizetése ettől függetlenül emelkedik. Előfordulhat, hogy öt év múlva ugyanennyi lesz, mint most állami támogatással. Erre mondja tréfásan K.: — Pénz az ablakban?

— A kislánnyal gyermekgondozási szabadságon vagyok. Tervezgettük a második csemetét, igaz, hat év a korkülönbség. Ha Béla nem kapja ezt a pluszt, meglehet, már dolgoznék — szól közbe a fiatalasszony. A pénzről gyorsan elterelik a beszélgetést. Az üzemvezetőnek, mint kifejti, többet ér, hogy gondoltak rá, szóltak neki, dolgozzon ki programot, miként tudnák hasznosítani a saját érdekeiből kitermelt rönköket: most már rakodólapokat ké-

szítenek belőlük, nem tűzifaként árulják. Annyi a megrendelés, hogy a jelenleginek a duplája is elfogyna.

Bemegyünk a nagyszobába. Saját lakásuk nyolcvan négyzetméter alapterületű családi ház. Az olajkályha tüze hangosan lobog, a férfi lejjebb csavarja az adagoló gombját. Szerény szekrény, az egyik fal hófehéren ásit az ürességtől.

— Könyvespolc lesz végig. Most kértem engedélyt, hogy a sráccokkal az üzemben megcsinálhassam — jegyzi meg, majd hirtelen újra a pályázatra vált. — Amikor elvállaltam a melléküzemágot, a fizetés csak a legvégére maradt. Azt se én kérdeztem, mondták, ennyit tudnak adni, mondtam, rendben van, s kezét fogtunk. A legcsodálatosabb, hogy szinte a semmiből hozunk jövedelmet a közönségnek, s merész álmokon törhetjük a fejünket. Ehhez nagy mecénás az állam. . .

A k.-i termelőszövetkezet elnöke „politikai gazdaságtannal” kezdi:

— Ha úgy tetszik, vehetjük természetesnek is a gyengébb termelőszövetkezetek állami támogatását. Köztudott, hogy nálunk az élelmiszerárak nem a legrosszabb körülmények között levő üzemek termelési költségeit tükrözik. Eleve, mert ezek nehezen pótolható hátrányban vannak. Az államnak ugyanakkor adottak a csatornái, ahol ezt a különbséget igyekszik mérsékelni, illetve kiegyenlíteni. Nem mai keletű a téma, a szakemberekkel való el-látottság szorgalmazása, állami eszközökkel, kényszerűségből fakadt. . .

Mondja, okvetlenül nézzem meg a két lakást a falu központjában: a megyei tanács tetemes hozzájárulásával épülhetett meg, tizenkilencmillió forint jutott erre a célra, saját erejükből nem teltett. Szintén az idézett rendelet teszi lehetővé, hogy a hátrányos helyzetbe került termelőszövetkezetek támogatást kaphas-

sanak a diplomások letelepedéséhez. Mert a munkadíj-kiegészítés csak az egyik forma. Ahhoz, hogy legyen kinek folyósítani, ott-hon is kell. A megyében erre a célra rendelkezésre álló keret felhasználásával csaknem száz lakásba költözhettek be a mezőgazdaságban dolgozó szakemberek.

— Indokolt esetben egyéni építési segílyt, a mezőgazdászoknak prémiumkiegészítést adhatunk. Tavaly négy alkalommal éltünk ezzel a lehetőséggel. S az utánpótlásról való gondoskodáshoz harminckét diáknak csaknem kétszázézer forint ösztöndíj jutott egy év alatt — mondta a megyei tanács csoportvezetője.

Fellélegezhetnek azok, akik korábban joggal tették szavát: a traktor, a vegyszer, a vetésforgó önmagában kevés a boldoguláshoz. Ember kell hozzá, aki termel. És szakember, aki irányítja, vigyázza a termelést.

S aki ebben vétkes vagy hanyag, mindenben hátrányba kerül.

*

A zárszámadó közgyűlés a szövetkezet nagyobb eseménye. Külsőségeiben akár sokat veszített, akár nyert, a falvakban változatlanul ünnepnek számít. A kultúrház nagytermének ajtaja fölött a hagyományos üdvözlő felirat, egy asztal mögött fiatal lányok igyekeznek összeállítani a jelenléti ívet, kedves szavakkal köszöntik az öregeket, akik még eltotyognak a rendezvényre. A vendégek az elnökségben és az első sorokban foglalnak helyet. Az események sebesen peregnek, a fontosabb adatokat előre megküldték a tagoknak, a hozzászólók többsége felkészült. A mérleget, a tervet egyhangúlag elfogadják. Aztán apróbb ügyekben hoz döntést a közgyűlés, közte S. Imre munkadíj-kiegészítésre szóló pályázatának támogatásáról.

— Már tavaly is szerettem volna igényelni, de az elnök elvtárs azt mondta, várjunk még vele — mondja ebéd után. S elmeséli

kollégája történetét, akinek mindjárt az első esztendőben elfogadták kérelmét, utána viszont még hét hónapot sem maradt a gazdaságban. Nem szakmai kifogások merültek fel ellene: egy idő után képtelen volt szót érteni az emberekkel. Elengedte a füle mellett az okos és jogos észrevételeket, okosabbnak hitte magát mindenkinél. Többször is elbeszélgettek vele, hogy próbálja meg szerényebben, közvetlenebbül. Aztán többet látták a presszóban, mint a munkahelyén. Rossznyelvek meg is jegyezték: futja a féldecire, sörre az állami pénzből... Felajánlották neki, keressen máshol munkát. A támogatás ezt követően megszűnt.

— Olyan ez, mint a labdarúgónak az öt évre szóló szerződés — fejtegeti D. Imre. — Ha megkapom a juttatást, persze, hogy örülök.

— S ha nem?

A világ nem dől össze. Anélkül is jól érzem magam...

— Ne idegeskedj! Te is megérdemled! — telepedik hozzánk a területi szövetség munkatársa. — Tudjátok — folytatja — a rendelet életbe lépése óta a kisebb térszervezetekben is megmozdult valami, ésszerűbb lett a termelés szerkezete, növekedtek a hozamok, hozzáértőbbek a gazdálkodók. A minap egy beszélgetésünkön merült fel, ki kellene dolgozni egy hatékonyabb megoldást, hogy a bérkiegészítés differenciáltabb legyen, nagyobb teljesítményekre ösztönözzön, s ezekhez igazodjon annak mértéke...

A tekintetem végigpásztáz az asztalsorokon. Fialatok, idősebbek vegyülnek a nagyon öregekkel, akik vagy megértették a belépéskor vagy nem, hogy milyen út vezet a szocialista mezőgazdasági nagyüzemekig, de ha már vállalták, vitték jószágukat, eszközüket, földjüket. S nemegyszer előfordult, hogy hónapokig nem kaptak munkájukért ellenszolgáltatást — sokáig pénzt is csak egy évben egyszer: zárszámadáskor.

M. Szabó Gyula

Makszimka

Engem itt Makszimkának hívnak. Ez a majom Szajmon nevezett el annak. Különbözik ő nem Szajmon, csak Simon, de külföldiesen, vagy mondjuk angolosan ennek is mondható. Mért, nem így van? Ez a Szajmon szeret elnevezgetni. Eddig én is kiszminiszter voltam, de most már Makszimkának hív mindenki. Egyszer fülig olajosan bújtam elő a profilgépből, tudod, nagy átállás volt és bele kellett másznom, másképp nem tudtam átállítani a löket-hosszt, és a nagyokos megkérdezte a többiek előtt, no mi van Makszimka? Erre kitört a nagy röhögés, azóta csak így szólítgatnak. Nem sokat vagyok én ezeknek a szemük előtt, mert legtöbbször kint melózok, az üzemben meg kiszizek. Mert, tudod, rengeteg időt elvesz a kiszizezés, ezt most úgy mondom neked, mint havernak. Persze, nem kevergethetnek, amiért keveset látnak, mert csak ráhajtok, hogy behozzam a kiesést, de a mi munkánk különben se olyan, mint mondjuk a csévézés, vagy mit tudom én, a lyukasztás, kint a csarnokban. Ha kell, fogom a bringát és már tekerek is le a gyár másik végébe. Tudod, mi úgy szét vagyunk szórva mindenfelé, itt meg aztán vannak távolságok. Most miért mondom, hogy ne erről szövegeljek, te zszurnaliszta, ha már ide csalogtattál, mond meg, miről szövegeljek, és ne tartsd fel a dolgozót, öttől megyek a nőm-höz. Tudod, a nővérenek nagyon szomjasak

a virágai, és minden délután meglocsoljuk őket. Valahol nyaralni vannak. Hol halottam a zszurnalisztát? Egy jó haveromtól, aki oltári menő fej, grafikus. Láttál te már igazi grafikust? Ez egy ilyen. Neki vannak ilyen dumái. Mit is mondtál a múltkor? Jaj, most nem jön be. De a zszurnaliszta ez tisztára olyan, mint a főtt kukorica, azért is tetszik. Komolyan. Nagyanyám főtt, mákos kukoricái jutnak eszembe róla. Akár hiszed, akár nem, ezzel a sráccal itt jöttem össze a gyárban. Elmondom.

Hallom, hogy a KISZ-brigád valami szocialista szerződésfélét kötött egy művész-szel, akinek nyomógépet csinálnak. Jól van, csináljanak, ha ez jó nekik, van itt miből! Egyszer egy furcsa figurát látok az edzőben. Úgy bámul a kemencére, mintha búbos volna. Nézem őt, ilyen pasast még nem láttam erre. Úgy lesekedetett az izzó, matricának valók előtt, mint egy bagoly a meséskönyvben. Egyszer megkérdezi tőlem, te tudod, mit csinálnak ezekkel? Már hogy az istenbe ne tudnám, mondom. Aztán elmeséltem neki. Nem ám a lágyítást, de a kékítést, az edzést, a kovácsolást, a húzást, a matricák készítését és a szikraforgácsolást is. Akkor jött elő azzal, hogy ő az, akinek itt nyomógépet csinálnak, de fél, hogy soha nem fog elkészülni. Kérdezem, mióta csinálják? Hát már két hónapja, feleli. Biztatgattam, hogy majd utánanézek én is, megadtam a telefocímem, az üzemet, ahol érdeklődhet. Egy hét múlva keres. Kérdezi mi van. Én meg: hogy-hogy mi van, megy a meló, mi lehetne?

Erre ő: nem hiszi. Ez eddig rendben van, mondom, csak gyere be, mert meg kellene beszélni, mire tesszük fel ezt a szerkezetet, mert azt kellene tudni. Ő nem tudja, azt mondja, majd ácsol neki valami faállványt. Hű, barátocskám, faállványt, mondom, már nem a középkorban élünk. Összedobunk neki egy DEXION-talpat, nem kell attól jobb, különben a jövő héten kivisszük, csak intézni kell a papírjait. Azt hitte, hóhányó vagyok. Mikor felcipeltük neki az emeletre és leraktuk a kiszszobába, úgy járta körül, mint egy gyerek az új játékát. Másnap meg, hogy mentünk összeszerelni, ott ült mellette nagy, karikás szemekkel, és azt mondta, ő egész éjszaka itt méregette vonalzóval az alkatrészeket és kiderítette, hogy ez összeszerelhetetlen. Erre hangosan neveltünk. Este kilenckor már próbanyomást végezhetett a saját krómozott hengerű, szürkére festett gépen. Régen láttam így örülni embert valaminek. Később az is kiderült, miért. Elmagyarázta, hogyan készül a rézkarc és közben mennyi próbanyomást kell készíteni. Ilyen gép híján pedig ő állandóan ismerősökhöz járt, ami egy idő után igen kellemetlenné vált. Nemhogy a terveit, de még a megbízásait se tudta teljesíteni. Nohát, mikor kész lettünk, meghívott bennünket a hotelbe egy kis kajára, piára. Azért legjobban annak örültünk, hogy így örül ez az ember. Azóta haver. De nem ám olyan, mint ezek a köpenysek, akik itt szaladgálnak, meg gubbasztanak az irodákban. Á, ő teljesen más! Ezekkel, ha együtt vagy valahol. utána

szóba se állnak veled. Tudod, mit mondok, van, amelyik vissza se köszön az üzemben, pedig nagyon jól tudja, ki vagy. No, kivétel, ha kell nekik valami. Hát ez engem nagyon megvisel.

Amikor harmadéves tanuló voltam, azt mondja a mester, eriggyé már fiam, vidd fel ezt a papírt a nagyirodára. Kapom magam, megyek. Kopogok azon a feliratú ajtón, amit megadott az öreg, semmi. Kopogok még egyszer, hangosabban, semmi. Hallom, beszélgetnek odabent. Bemegyek, két nő ül egymással szemben és dumál. Köszönök, hogy jó napot kívánok, ezek meg csak dumálnak. Még egyszer jó napot; csak megy a szöveg. Hülyén éreztem magam, gondolhatod. Mi a szentséget csinálják ezzel a papírral, hát elindultam az asztal felé, hogy leteszem nekik, oszt kész, ott van. Igen ám, csak hogy rámszólt az egyik nő, hogy álljak le a szőnyegről, mert piszkos a cipőm. Ekkor teljesen elborított a pipa. Piszkos a cipőm! Oltári duma, mi? Ha a kaszinóból mentem volna, biztos nem lett volna mocskos, dehát látták, hogy valamelyik üzemből melós vagyok. Engem ennyire még nem aláztak meg. Megfordultam és úgy bevágtam az ajtót, hogy majdnem kiszakadt. Megígértem magamnak lefelé menet a lépcsőn, hogy ebbe az irodába az életben nem lépek be. Hát nem is, legyél nyugodt. Tőlem akármit adhatnak, én akkor se.

Ez a grafikus más. Ótöle azt is elfogadom, ha kijavít, mert érzem a jószándékát, a segítségét. Hát persze, tudom én, hogy proosztó vagyok, de most mondd meg, mi más lehetnék? Nem pukkedlizni kell itt, hanem megfogni és megcsinálni azt a kurva melót. Erre vagyunk jók, ezt várják tőlünk, és nem mást.

Itt van az öreg bőrhárisnya. Hát az csuda egy figura. Kazánkovács, de szeret benézegetni a műhelybe, itt még nem ismerik a dumáit annyira. Egyszer reggeli közben leült az asztalhoz és szövegelt. Borzasztó volt, köszörűs Marinak begörccsölt a hasa a nevetéstől, nekem majdnem a fülelemen jött ki a gyíkhúskonzerv, de legalább a könny csorgott mindenki szeméből. Én azt nem tudom leadni, mert az egy kriminális nagy duma volt. Hanem amihez felhoztam ezt, az a fizimiskája. Ez a megfönnnyadt öreg egész életében piszok keményen gürizett, és nézd meg, mi je van a jókedvén kívül? Semmije. Azt mondja, egyszer az ollón dolgozott, és valami új nő, akit kiségtőnek vettek fel, megnyomta az indítópedált. Olyen gyorsan levágta a középső ujját, hogy szinte észre sem vette. Amikor kijött a gép mögül, a nő meglátta és rosszul lett. Jajveszékelni kezdett, hogy jaj, mi lesz most, mi lesz magával. Erre még az öreg kezdte vigasztalni. Semmi, angyalom, mi lenne, nem akarok én hegedűművész lenni.

Persze mesélek én, de úgy látom, nem azt jelentik ezek neked, mint nekem. Mi van, mi van? Látod, ez van. Ilyenek vannak mindennap. És így jön össze az, amit tudunk, az egész életünk. Most divat a melósokkal foglalkozni, ez nem baj, ideje is, de ne haragudj, amik megjelennek az újságban is. Vicc. Röhej. Önként, hősiesen, fontosságuk tudatában, mi van még.

No, jó vagyok én is, neked mondom, akivel íratják. No meg hát ezt majdnem elfelejtettem: üzemi demokrácia. Öregem, ez a csúcs. Mikor meghallom, mintha valaki a lemezt messzire fogná be a satuba és keresztbe reszelné. Hallottál már ilyet? Hogy mért mondom? No jó, várjál. A KISZ-titkárt elvitték pár hónapra katonának, és én helyettesítettem. Szólnak telefonon, menjek üzemi négyszögre. Fel a bringára, be a nagyirodára. Pengettem, mint a meszes, erre jól leléztek, hogy hol voltam ilyen sokáig, a többiek már egy negyedórája itt ülnek. Egyből világos lett, hogy elfelejtettek meghívni, csak valamihez én is kellek. Így is lett. A gyárrészleg vezetője előadta a tésztát, hogy műhelyünk premizálási rendszerét megreformálnák. A dolog úgy nézne ki, hogy ezentúl nem egy fix összeget oszthatnánk szét havonta a műhelyben, hanem, ha sikerül, leszorítani egy bizonyos szint alá az üzem összes gépállási idejét, akkor a fizetésére mindenki kapna hét százalékot. Ez kábé ugyanannyi, mint a jelenleg szétosztható pénz, csak így jobb lesz, mondta a főnök. Hát én egyből láttam, hogy nem jobb, de nem szóltam, vártam, a nagyok véleményét. Mondja a párttitkár, aki nem ott dolgozott, hogy ez bizony, tényleg jó ötlet. A szakszervezeti titkár ugyanúgy; csúrték is még, hogy ez milyen fajin. A gyárrészlegvezető erre elővette az előre elkészített papírokat, hogy akkor most már írja alá mindenki, és ezzel kész is lennénk. A párttitkár, meg a szakszervezeti titkár alá is írta. Tartja nekem is. Mondom, én nem. Azt mondja, hogyhogy. Ez nekünk nem lesz jó így, azért nem. Erre megkérdeztem a szakszervezeti titkárt, honnan tudja, hogy ezzel az ottani dolgozók egyetértenek, hogy ez az ő érdeküket szolgálja, ha meg se kérdezte őket. Hogyan mer a nevükben dönteni, ha fogalma sincs róla, hogy azok mit szeretnének? Erre a manus elkezdett furcsán pislogni, rángatózott az arca és marhaságokat beszélt. Még azt is mondtam, tudom, hogy nem jelent semmit az, aláírom-e, vagy nem ezeket a dolgokat, de nem fer játék, amit csinálnak. Azt hittem, a gyárrészlegvezető megpofoz. Ez a bikanyakú káder olyan vörös lett, mint egy vérhólyag. Pedig tudták ők is, hogy igazam van. Egy óra múlva ott voltak mind a hárman a műhelyben, bementek az irodába, behívták a csoportvezetőt és a brigádvezetőt, megdolgozták őket, aláírták velük a papírokat és elmentek. Meg ugyan nem kérdeztek senkit, de jól lefedezték magukat.

Ez elég, vagy még beszéljek a termelési tanácsorgásokról is? A két éve állandóan téma szellőzőberendezésről, amit mindig megígérnek, hogy most fogják megcsináltatni; a süket beszámolókról, amiből jóformán semmit nem értünk; az értelmetlenül megvásárolt gépek szükségességének megmagyarázásáról, a „tévedtünk, elvtársak” helyett; a profilváltozás, a piaci viszonyok és egyéb dumákig.

Különbözik ezekről pampogó Öcsi többet tud neked mondani. Öneki ezekből olyan készlete van, mint nekem az imbuszkulcsokból. Jól van, nem panaszkodom. Uri

helyünk van, ez az egyik legmenőbb műhely a gyárban. Nézz körül. Szinte minden gép új, ami nekünk dolgozik. Ez a legklasszabb, úgy nevezik, egyetemes palástköszörű, de lyukat is lehet vele köszörülni. Szeretem nézni, meg ezen dolgozik köszörűs Mari, szegényt sokat cikizik a ködvágója miatt, van neki jókora. Különbözik rendes csaj és jó melókat csinál. A felteszi a gyémántkövet, tükrös felületet is tud produkálni. Ez paradicsom. Jól együtt vagyunk. De gyere át a szomszédba, az egy másik világ. A legfiatalabb gép 1959-ből való. Mit szólsz hozzá? Nem hallod, várjál, a füledbe ordibálom. Na milyen? Meg lehet örülni? Még a zaj hagyján, de a füst, azt én is rühellem. Hogy melyik gép mit csinál? Ez? Ez egyengeti a lehúzott rúdvasat. Nem borzasztó, különben is csak nyolc óra hosszáig kell kibírni. Nézd, annak a melósnak mekkora izmai vannak a karján. Ettől a rúdvasemelgetéstől. Figyeld, mit csinál! Úgy lenne a legkönnyebb áttemelni a vasat, ha középre menne, de akkor ide-oda szaladgálhatna. Így meg fogja a végét és áttemeli, igaz, hogy így marha nehéz lehet, de gyors is. Azt mondják, negyvenöt éves. Én sem hittem, úgy gondoltam, nyugdíj felé járhat.

No, jó, gyérünk vissza a műhelybe. Ha egyszer lesz idő, elviszlek az öntvénytisztítókhöz, az a kegyetlen munka. Egyszer álltam, bámultam őket és besütött a nap egy vékony sávban. Akár hiszed, akár nem, úgy csillogtak a fémszilánkok a levegőben, mintha apró tüskék lennének. Keresztapám is itt dolgozott, teljesen beleserkent.

No, itt az öreg Komproduktum, ő a művezető. Ha nagyon szakszerű akar lenni, akkor mindig azt mondja: automaticce, komproduktum. Egyébként semmihez nem ért, csak a parancsolgatáshoz. Állandóan abba' a nagy kalapba' jár. A múltkor beesett a kanálisba azzal a barna könyvvel együtt, amit állandóan a hóna alatt hord, és csak az a nagy szombréró látszott ki. Röhögött az egész üzem. Az oltári műgonddal megtervezett hülyeségeit nem lehet kiröhögni, mert akkor lőttek a bér-emelésnek. Egyszer csináltam egy vágólapot. Az előrajzolást mérőhasábokkal végeztem, kalodában. A hasábokat szarvasbőrrel érintettem, tudod, úgy adtam rá,

itt fontos a pontosság. A marás is jól sikerült, de valahogy nem jött össze a dolog. Amikor beténfergett a műhelybe, akkor fejeztem be a bélyegek bemérését, mérőórával, egy század milliméter eltérés, ha volt közöttük. Láttam, hogy spekulálok, odajött és összeszorított szájjal nézett. Egyszer csak megszólalt: hát persze, hogy nem jó! Előkapta a tompa, otromba ceruzáját a zsebéből, és berajzolta nekem áhítattal, hogy honnan kell leszedni. Még egy hónap múlva is ezen röhögünk. Nem azt mondom, hogy mindenki jó melós, meg precíz, mert az nem igaz. Van, aki csak barkácsol, és igazán jó melót még soha életében nem csinált. Ha megnézed a fizetéseket, abból megint más látszik. Az egy külön szám, ki mennyit keres, de erről most nem beszélek, úgyis csak begurulok, ha szóba kerül. A múltkor Subival összedumáltunk, ő egy kemény, hajtós kölyök. Egy hónapon keresztül marhára dolgoztunk. Sokat és pontosan. Ha szóltak, hogy valami van az üzemben, már ott is voltunk. A többiek hetekig nem is látták a présgépeket, de ez nem érde-

kelt bennünket. Kíváncsiak voltunk, mi lesz. Hát tudod, mi lett, egyetlen főnök se vette észre. Érted? Ugyanúgy, mint, ahogyan nem látták, ki lógott a legtöbbit.

Itt nem lehet összevagni a melót, türelmesen, nagyon pontosan kell csinálni, még a javítást is. Ha nem így csinálod, felteszik a szerszámot, és egy óra múlva jön a melós, hogy a meó leállította, vagy összetört valami. Persze, egyből kiderül, kinél volt, és kezdheted előlről, a gép áll, a présmunkás ideges, hogy nem tud keresni.

Jaj, nagyon szeretem az idősebb aszszonyokat. Van ott azon a német szalagdarabolón egy falusi néni. Soha nem dolgozott életében ilyen helyen, de nagyon érzi. Nem várja meg, míg gallyra megy a szerszám, hanem odahív. Kedveském, nézze már meg ezt a gépet, nem olyan a hangja, mint szokott, csak nem jól van ezzel valami. Szinte mindig igaza van, nem türelmetlen, nem kiabál, ha meg elkáromkodjuk magunkat, úgy el tud pirulni. Nagyon szeretjük, úgy hívjuk, hogy mami. Elhíheted, ha innen lelépek, őt fogom a legjobban sajnálni.

Különben jó szakma ez a szerszámkészítés, lehet szeretni, csak megfizetnék. Nehogy azt hidd, hogy tanuló koromban szerettem meg. Ide figyelj, ha hiszed, ha nem, harmadéves koromban még nem tudtam, milyen is ez a szakma. Az utolsó fél évben már idekerültem állományba, akkor kezdtem mindent. No jó, részolni, fűrni, meg ilyesmit tudtam, hát az alapműveleteket azt igen, de szerszámokat, ilyen gépi szerszámokat még addig nem láttam. Tudod, mit csináltunk? Fusztunk üzemi méretekben. Megtanították velünk, amit feltétlenül tudni kell és fusi. Eszméletlen mennyiségű törkést, konyhakést, összecusukható nyársat, levélen mászó katicabogarat, pisilő fiút rézből, meg ilyeneket készítettünk a vezetőknek. No, meg diszbányáslámpát, krómozva. Azt a szentségit, de sokat. Úgy is neveztük a tanműhelyt egymás között, hogy díszmű- és fusiüzem. Gondolhatod, mennyire utáltuk. Volt úgy, hogy éjszaka nyársakkal álmodtam. Egyszer egy városi KISZ-küldöttgyűlésen felvonultattam a dolgokat. Nagy balhé volt, de végül minden maradt a régi. A múltkor találkoztam egy volt osztálytársammal, azt mondja, a mai napig nem tanulta meg a szakmát. Ő harmadévben mindjárt egy nagy favágómunkát kapott, a kezébe nyomtak egy légkösztörűt és innen öt millimétert, haver, onnan hatot, nem kell pontosan, csak gyorsan. Ebbe' szabadult. Meg is pattant hamar, azóta az építőiparban mázol. Ott lehet jobban keresni. Azt mondják, nincs tanuló, meg az idén is csak hárman végeztek itt a szakmunkásképzőben szerszámkészítőnek. Mi tíz éve harminchatan voltunk. Sokakat más szakmára tettek helyhiány miatt. Olyan is van, aki már mérnök azóta. Hát szeretni kell ezt, az biztos. Ki kell tartani benne.

Brunda Gusztáv

